



NOBEL
MEDICUS®

PORTRELER



PROF. DR. (GENERAL) REFİK MÜNİR KESKİNGİL (1881-1940)

*Kadın Hastalıkları ve
Doğum alanında etkin bir isim*

Çağatay Üstün

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ÖZET

Türkiye’de tıbbın gelişimini incelerken her farklı branşın kendi içinde bunu gerçekleştirdiğine tanık oluyoruz. Jinekoloji ya da Kadın Hastalıkları ve Doğum diye ifade edilen bilim dalının ülkemizdeki süreci Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminden başlayarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından sonra artarak devam etmiştir. Cumhuriyetle birlikte başlayan Milli Türk Tıp Kongreleri bütün tıbbi dallarda olduğu gibi Kadın Hastalıkları ve Doğum bölümündeki bilimsel birikimlerin tebliğlere dönüşmesiyle alanın olgunlaşmasına katkı sağlamıştır. Bu süreçte klasik

bilgilerin yenilenmesi, genişleyen anestezi imkânları, yeni kullanılan yöntemler ve ilaçlar, yapılan yeni hastaneler ve hasta yatak kapasitesinin artırılması bu alanın gelişmesine sebep olurken, o dönemin hekimlerinin de buna önemli etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Makalemizde Kadın Hastalıkları ve Doğum alanında öne çıkan hekimler arasındaki Prof. Dr. (General) Refik Münir Keskingil’in kısa biyografisini ana hatlarıyla ve doğru verilere dayandırarak sunarken, onun bu branşta yaptığı çalışmalarını paylaşmayı ve bu çalışma disiplini görev yapan genç kuşak hekimlere bir rol model kazandırmayı amaçlıyoruz.

Prof. Dr. (General) Refik Münir Keskingil, 1881 yılında Şam'da doğdu. Kolağası Ahmet Münir Bey'in oğludur. İlk ve orta eğitimini Şam'da, lise eğitimini ise Çengelköy Kuleli Askeri Lisesi'nde (İdadisinde) bitirdikten sonra, 1903 yılında Askeri Tıbbiye'den Yüzbaşı rütbesi ile diploma aldı. Mezuniyetinin ardından bir yıl Gülhane'de staj yaparak, üç yıl içinde asistan sıfatıyla Kadın Hastalıkları (Nisaiye) servislerinde uzmanlık eğitimini tamamladı. Uzman olduktan sonra Kadırga Vilâdethanesi'ne tayin edildi ve aynı zamanda Hastabakıcılık ve Ebe Mektebi'nin eğitim kadrosu içinde yer aldı. Balkan Harbi'nde askere alınarak, Kumandan Esat Paşa'nın emri altında çalıştı. Ardından Yanya'ya gönderilerek altı ay kadar burada kaldıktan sonra Bulgaristan'da hasta olan esirleri tedavi ederek memleketlerine göndermek üzere Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin iradesiyle Süleyman Numan Paşa'nın emrindeki Rusçuk'a gitti. Rusçuk'ta hastalanması üzerine İstanbul'a dönerek tekrar Gülhane'ye tayin oldu. Birinci Dünya Savaşı'nda, Goltz (Goliç) Paşa'nın (Colmar von der Goltz 1843-1916) ve Çanakkale Savaşı'nda 1. Ordu Kumandanı Esat Paşa'nın emrinde 2. Ordu Sıhhiye Reisliği görevinde bulundu (Resim 1). Savaşın ardından Gülhane Hastanesi'ne Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği'nde Müderris Asaf Derviş Paşa'dan (1868-1928) sonra klinik direktörlüğü görevini yaptı (1921-1931). Bir süre sonra aynı kurumda Hastane Müdürü ve Başhekim (Sertabip) olarak çalıştı. Uzunca bir zaman Gülhane'deki eğitim-öğretim hayatında rol alan Prof. Dr. Refik Münir Keskingil, Askeri Sıhhiye Reisliği görevine atanmasıyla General rütbesine terfi etti. En son görev yeri olan Kurmay Başkanlığı Sıhhiye Müfettişliği sırasında rahatsızlanarak emekliye ayrıldı.

Prof. Dr. (General) Refik Münir Keskingil; bilgi ve tecrübesini artırmak, inceleme ve araştırma yapmak üzere birçok kez Avrupa'ya gitmiş, Londra ve Paris'te toplanan belli başlı Kadın Hastalıkları kongrelerine katılmıştır. 1940 yılında vefat eden Prof. Dr. Keskingil'i rahmetle ve saygıyla anıyoruz.¹⁻⁵



Resim 1. Çanakkale cephesinde görev almış subaylar arasında 2. Ordu Sıhhiye Reisi Dr. Refik Münir Bey (Ayakta soldan birinci)

Onun vefat ettiği yıl 1940 olarak verilmekte, ancak tam bir tarih bulunmamaktadır. Bu nedenle yaptığımız araştırmalar sonucunda buna ilişkin kesin bir veriye, yani ölüm ilanına ulaşılmıştır.⁶ Buna göre Prof. Dr. Keskingil'in ölüm tarihi 21 Aralık 1940 olarak görülmektedir. Bu amaçla ulaşılan Akşam Gazetesi'ndeki ilan metni şöyledir:

“Millî Müdafan Vekâleti Sabık Sıhhiye Reisi ve Gülhane Hastanesi Sabık Başhekimisi ve Kadın Hastalıkları Profesörü ve Cemiyeti Umumiyei Belediye azasından General Refik Münir Keskingil vefat etmiştir. Cenazesi 21/12/1940 Cumartesi günü saat 12'de uzun zamanlar emek verdiği Gülhane mektep ve hastanesinden kaldırılarak Beyazıt Camiinde öğle namazını müteakip namazı kılındıktan sonra Edirnekapı Şehitliğine defnedilecektir.” (Burada ismin “Münir” yerine “Münür” şeklinde verilmesini bir matbaa hatası ihtimaline bağlamak gerekir.)

22 Birincikânun 1940 tarihli Tasviri Efkar gazetesinin haberinde ise Prof. Dr. (General) Refik Münir Keskingil'in şeker hastalığından tedavi gördüğü ve bu nedenle vefat ettiği belirtilmektedir.⁷

Cenaze törenine ilişkin olarak 22 Aralık 1940 tarihli Akşam gazetesinin 3. sayfasında bir habere rastlanmaktadır. Bu haber metni şöyledir:

Profesör Refik Münir Keskingil'in Cenaze Merasimi / Vefatını dün teessürle kaydettiğimiz Profesör General Refik Münir Keskingil'in cenaze merasimi dün merasimle Gülhane hastanesinden kaldırılmıştır. Alayın önünde askeri müzika matem marşı çalıyordu. Tabut, tıp fakültesi talebesinin ellerinde olarak hastaneden Beyazıt camiine kadar getirilmiş, burada cenaze namazı kılındıktan sonra Edirnekapı şehitliğine götürülerek defnedilmiştir. Cenaze merasiminde Vali ve Belediye Reisi Bay Lütfi Kırdar, profesörler, şehir meclisi azaları ve sair zevat hazır bulunmuşlardır.⁸

Cenaze törenine ilişkin bir başka haber 22 Birincikânun 1940 tarihli Cumhuriyet gazetesinin 2. sayfasında verilmiştir (Resim 2).⁹

Ülkemizdeki anestezi tarihinde Dr. Keskingil'in ayrı bir yeri vardır. Özellikle Kadın Hastalıkları ve Doğum uzmanı olması sebebiyle ağrısız doğum için anestezi hakkında bilgi tecrübesini geliştirdiği bilinmektedir. 1918 yılında Sultan V. Mehmet Reşad'ın, Dr. İsrail ve Dr. Orhan Abdi (Kurtaran) tarafından yapılan mesane taşı ameliyatında narkozu (anesteziyi), Dr. Refik Münir (Keskingil) Paşa'nın verdiği belirtilmektedir.^{10,11}

Dr. Refik Münir (Keskingil) ve Dr. Kenan Tevfik (Sezenel) tarafından “Hastabakıcılık” kitabının yazılması (1909) ülkemizde o yıllarda hasta bakımı konusuna verilen önemin bir kanıtıdır.¹²

Yine 1908 yılında Dr. Refik Münir, Almanca’dan “Fenn-i Vilâde” ismiyle bir tercüme kitap yayınlamıştır. (Refik Münir, Fenn-i Vilâde, Matbaa-ı Kütüphane-i Cihan, Dersaadet, 1325, 294 sayfa). Kitap içeriğinde kullanılan dilin oldukça ağır olduğu gözlemlenmektedir. Görülen odur ki, bu kitap genelin anlayacağı bir eser olmayıp, Mekteb-i Tıbbiye’de ders kitabı olarak okutulmak üzere tercüme edilmiştir. Resimler doğumun en ince ayrıntısına kadar bilgi verecek düzeydedir. Kitaptaki görsel sayısı yaklaşık 30 tanedir. Resimler renksiz olup, tüm resimler farklı konular hakkında bilgi vermeye yönelik olacak şekilde, yanında uzun açıklamalarla yer almıştır.¹³

1925 tarihindeki Birinci Milli Türk Tıp Kongresi’nde Besim Ömer ve Refik Münir tarafından kadın sağlığı, sağlıklı doğum ve çocuk ölümleri hakkında raporlar sunulmuş konunun önemine değinilmiştir. (Besim Ömer, Refik Münir, “Doğumdan Evvel ve Doğum Esnasında Çocuk Zayıfatı”, Birinci Milli Türk Tıp Kongresi Müzakeratı (1-3 Eylül 1925), Kader Matbaası, İstanbul 1926, s. 14-31). Ayrıca 5 Mayıs 1925 tarihinde Türk Vilâdiye ve Emrâz-ı Nisaiye Cemiyeti kurucu kadrosu arasında Dr. Refik Münir’in de bulunduğu görülmektedir.¹⁴

Prof. Dr. Keskingil’in Türk Tıp Bibliyografyası dizini içindeki eseri; Türkiye’de vilâdiye ve nisaiye tarihinden bir hulâsa. Türk Tıp Tarihi Arkivi 3(11): 101-106, 1939. (Dr. Saim Sağlık ile beraber) olarak ilgili kaynakta verilmiştir.¹⁵ Bu makalede, ülkemizdeki eski tababet anlayışının tıp tarihi boyutuyla değerlendirilmesi, jinekolojik yönden gebelik ve doğum olayının tarihsel boyutu, Türk tıbbının Avrupa’daki ilerlemelerden etkilenişi, Türkiye’de Tıbbiye Mektebi’ndeki Nisaiye ve Vilâdiye Klinikleri’nin gelişim süreci kısaca aktarılmaktadır.



Resim 2. Prof. Dr. (General) Keskingil’in cenaze merasimi haberi (Cumhuriyet, 22 Birincikanun 1940)

Dr. Akol tarafından (Prof. Dr. Kâmil Akol); bu alanda akademik yolda hayatlarını tüketen üç kıymetli hoca arasında Gülhane Askeri Tatbikat Mektebi Jinekoloji hocası büyük üstat Refik Münir Paşa (Keskingil), fakültede mükemmel doğum dersleri veren İsmail Derviş Bey, yine fakültede Asaf Paşa’nın hastalığı zamanında yerine bakan kıymetli hekim Muallim Fuat Fehim Caculi Bey’dir denilerek, Dr. Keskingil’in önemine işaret edilmektedir.¹⁶

([1] numaralı kaynakta Prof. Dr. Refik Münir Keskingil’in soyadı “Kesgingil” şeklinde verilmişse de, genel kaynak taramalarında “Keskingil” olanına rastlandığı için bunun bir matbaa hatasından kaynaklandığı ihtimal dahilinde düşünülmelidir.)

KAYNAKLAR

1. Erden F. Türk Hekimleri Biyografisi, Çituri Biraderler Basımevi, 1948, 290-291.
2. <http://kadindogum.medicine.ankara.edu.tr/tarihce/> (Erişim tarihi: 10.03.2023)
3. Kösebay D., Göker B. Dünyada ve Türkiye’de Jinekolojik Onkolojinin Tarihçesi, Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi 2012-2, 36.
4. Sağlık T. Nasıl Okudum, (İkinci baskıyı yayınlayanlar: H. Hatemi, A. Kazancıgil), İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Atatürk’ün Doğumunun Yüzüncü Doğum Yılı Kutlama Yayınları Özel Seri 4, İstanbul 1981.
5. Unat EK. Dünya’da ve Türkiye’de 1850 Yılından Sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları:4, İstanbul 1988, 79.
6. Akşam, 21 Kânunuevel 1940 Cumartesi, Sene 23, No: 7964, Sahife 4.

7. Tasviri Efkâr, 22 Birincikânun 1940 Pazar, Otuz ikinci sene, 4572-216, Sahife 3.
8. Akşam, 22 Kânunuewel 1940 Pazar, Sene 23, No: 7965, Sahife 3.
9. Cumhuriyet, 22 Birincikânun 1940 Pazar, Sayı: 5881, Sahife: 2.
10. Öncel Ö. Türk-İslam tababetinde anestezi. [Doktora tezi]. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Bilim Dalı, İstanbul, 1982, 62.
11. Akpir K. Türk Anestezi Tarihi, Lokman Hekim Journal 2013; 3: 53-67.
12. Torun S. Kırım Savaşı'nda Hasta Bakımı ve Hemşirelik, Doktora Tezi, Tez Danışmanı. S. Kadioğlu, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, Adana, 2008, 57.
13. Küre G. II. Abdülhamid Devrinde Ana-Çocuk Sağlığı Kitapları, Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2021, Cilt 5, Sayı 3, 960-991. (<https://doi.org/10.47525/ulasbid.932642>)
14. Demirci H. Atatürk Dönemi'nde Bir Kadın Doğum ve Hastalıkları Dergisi: Türk Jinekoloji Arşivi (1934-1939), 9. Uluslararası Atatürk Kongresi Sempozyum Bildirileri Kitabı-12-15 Kasım 2019-Amasya, Cilt:2, 1131-1163. (DOI: 10.51824/978-975-17-4794-5.37) <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/37.pdf> (Erişim tarihi: 10.03.2023)
15. Özyayın Z. Türk Tıp Tarihi Bibliyografyası, Yazın Basın Yayın Matbaacılık, İstanbul, Aralık 2012, 586.
16. 1969-1970 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları (Üçüncü Kitap), [Yetmişinci Konferans-Türkiye'de Jinekoloji Öğretimi Tarihçesi ve Prof. Kazancıgil'in Bu Tarihçedeki Yeri-Prof. Dr. Kâmil Akol], Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971, 5.